

(o les ametlles, quan n'hi ha de bessones), car aquí això té forma força comparable al grill de la ceba etc.; però després, des d'ací, era també natural que passés als fruits cítrics, on es tracta de quelcom gros, substancios i quasi tan considerable com un fruit sencer. S'explica, doncs, també que el valencià hi hagi romàs tancat: com notava Renat («El Camí», 14-IV-1934) només és valencià *galló*, en oposició a l'ús de *grill* en el català central. Però sí que és igualment de les Illes: civ. «*grill*: gajo» (PzCabr.), mall. «*grill*: de llimona, taronja etc. *Casco*» (DFgra.); «ens presentà, / xapant l'única taronja, / sis *grells* d'or en cada mà», Guasp (IdOr ix, 148). I ja ho trobem en el S. XVII: «los qui no voldran menjar pa, per no tenir-ho acostumat --- pendran los *grills* de la taronja rentats ab aygua-ros y mesclats ab sucre», Bernat Mas (Bages, a. 1625), *Orde Breu contra Peste* (f° 39v.).

En fi tenim l'extensió a d'altres coses que broten o brollen, car en els Pirineus el substantiu també s'aplica als líquids: al cap de la V. Ferrera un *gril d'aigua* és un bullidor d'aigua que neix (Àreu, 1933). En particular es diu de cada un dels punts d'emergència (*ulls*) d'una deu: «ací neix un *gril*, allí un altre ---», Soliveta (Ribagorçana central, 1957), i suposo que deu haver-hi continuïtat d'això fins a l'Alta Cerdanya, on m'explicaven que de «La Font de Tresfontes en diuen així perquè fa tres *grils*» (Dorres, 1959), com també el sallagosard Ant. Cayrol defineix «*grill*: broll d'aigua» (Cont. Cerd., p. 46).

En fi tenim l'aplicació intel·lectual, que convé deixar ben destacada, perquè aquí ja és incert si es tracta de quelcom que prossegueix el descabdellament o que n'és una precessió. Un dels capítols del *Tomàs de Bajalta* de Coromines porta com a títol «El Grill» (Silèn XVIII): «Ja es veia venir que amb aquella saó de facècies arriscades i meravelloses, el cap d'En Tomàs de Bajalta es *grillaria* d'alguna pensada genial, així que li deixessin lleure i repòs, que ja feia temps que les idees noves li botjaven en el cervell», «En T. de Bajalta experimentà clarament la sensació que al seu cap hi havia esclatat un *grill*, o anem a dir una idea fecunda, la nou d'una concepció, tal vegada el principi d'un Evangeli: una dona prenyada no se sent millor la criatura al tombar els nou mesos» (1.ª ed., p. 229; O. C., 93b, 94b).

Notem que aquestes accs. hi són més o menys pertot on ens hem hagut d'ocupar del mot, i en les seves diverses formes; però el tarannà pintoresc del poble senzill ho presenta només sota una llum menys transcendent i amb un cert biaix desaprovador, especialment dit dels actes irreflexius del jovent o de la gent una mica massa original: d'una cap-de-pardals tendreta, en la forma menorquina del nom de l'insecte: «tu no ets homo per na Margalida, mentres a ella no li hagin fuit es *grius* des setze anys que té», Ruiz i Pablo (*Novelletes Men.*, IdOr, p. 10). Són els *caps de grill* que AMAlcover atacava en el temps del seu apostolat: «¿no sentiú, centralistes, *caps-de-gri*, que no n'hi teniu gens, gens, de suc de cervell dins el carabassot?» (BDLC VII, 127); i com que en el llenguatge page-

sívol regnava el plural analògic *gri/grins*, heus aquí que se'n formava un tal derivat parasintètic, per més que no el vagi inventar ell: «deixau-la anar aqueixa verera *capgrinosa*, aqueixa afició maleïda, qu' heu aferada, d'anar a brufar els vostres escrits de mots i frases capgrides esburbadament del francès» (id. id., p. 130). Cf. encara els empordanesos *grillejar* i *grille-ries d'AlcM*.

Ara bé ja he començat a anticipar que aquesta esponentosa tanyada no havia brotat solament en la nostra llengua. En particular reapareix a Galícia, amb força, i allà amb les mateixes aplicacions que a casa nostra: a la Límia, *brélos* són «gèrmenes que echan las patatas cuando se les conserva mucho tiempo amontonadas» (Schneider, VKR XI, s. v.); MilàF trobà *grelò* en les cançons populars gallegues que recollí, però amb el sentit de «flor de la espiga del nabó» (Rom. VI, 74), que ja ha tret de Valladares: ara bé aquest ens dona, junt amb aquesta variant, també la forma amb vocalisme *i*: «*grilo*: tallo de las simientes al nacer». Possiblement procedent d'una altra regió gallega; però no hi fa res: el paralelisme total amb el català s'estén, doncs, fins a la duplicitat dels timbres vocàlics (poc o gens de valor el que diu d'aquests mots gallegcs etc. G. de Diego, RFE XII, 11; *Dicc. Etim.*, 2018). I *grelò* «o olho que rebenta da semente» i «renovo das árvores», és portuguès comú, ja en el S. XVI; també «talo com semente que deixan as couves e alfaces já velhas».

En canvi això no ha existit o a penes, almenys amb caràcter autòcton, en domini castellà. Però repren de ple en llengua d'oc: apareix *grel* en tres pasatges dels Estatus llatins de l'Església de Magalona, de l'any 1331, amb el significat d'«espècie de col», que Bertoni (ARom. II, 64) precisa com a «brocolo»; prov. *greu* «germe, bouton»; i segons el mapa 1770 de l'ALF «bourgeonner» es diu *grelhà*, pronunciat així en el Gavallda, i *greyà* en el Gard, Vauclusa i B-Alpes; però és verb d'ús literari en el provençal mistralenc: «rèn vòu mourl, tout sort, tout *greio*» = «tout bourgeonne» (Nerto III, 539), i l'heroi promet mostrar les meravelles submarines, en els «sepulcres glaucs»: «te farai vèire li cros bléuge, / ounte *greion* li perlo e flourls lou courau!» (Calendau v, 53.7). En fi hi ha hagut alguna expansió extrema fins a ambients força llunyans, com en un manlleu romànic del bretó: *griou* «racine des végétaux»; i it. tarentí *griddi* 'tavelles de llavors' (potser importació d'un mot gallo-itàlic o provençal angevin en el Mezzogiorno).

Hi va haver desacord entre els romanistes sobre l'etimologia del *grill* vegetal. Schuchardt (ZRPB. XXII, 192 i 334), seguit per Jud (en notes concises, Rom. XLIII, 603; VRom. II, 298) partien d'un romànic *CARILIU (de *καρύλλιον, diminutiu de κάρυον 'nou, ametlla, avellana', 'pinyol', veg. GAROTA, GARULLA), cf. l'it. antiq. *gheriglio*, bergam. *garil* 'nou sense closca', logud. *carizu*, *corizone* «grossa cioca di fior di lino, lucignolo»; MLWagner (l. c.) i M-L (REW, 3900) cregueren que era el mateix mot que GRILLUS; i Wartburg, després d'haver adoptat la primera opinió (FEW II, 446b), una dotzena d'anys més